

Etiskt ramverk för samarbete mellan apotek och vård

Introduktion

Apoteken är en viktig del av hälso- och sjukvården. För den med icke-akut vårdbehov kan ett besök på apotek vara ett första steg för rådgivning och vidare egenvård eller hänvisning till sjukvården. För en patient som blivit diagnosticerad eller behandlad av läkare eller annan vårdpersonal blir apoteket stället där patienten får läkemedel inklusive råd om hur de används på bästa sätt. Samverkan mellan apotek och övrig vård sker naturligt i det flöde av patienter som går mellan dem. Kontakt mellan apotek och vård sker dagligen när specifika frågor kring recept behöver redas ut samt vid frågor kring tillgänglighet till läkemedel. Mer långsiktig samverkan finns också kring regelverk och tekniska flöden och stöd – oftast tillsammans med ansvariga myndigheter på området. Det finns också samverkan mellan de olika professionsförbunden. För en väl fungerande vårdkedja behöver apoteken därför vara väl integrerade i och samarbeta nära med övrig hälso- och sjukvård.

Även ett nära samarbete mellan enskilda apotek och lokal vård är vanligt förekommande. Apotek som ligger i närheten av en vårdcentral har ofta anpassat sitt lager utifrån lokalt förskrivningsmönster och patienternas behov. Möjligheter till att utbyta information och genomföra kompetensutveckling med stöd av varandra utnyttjas. Enklare kontaktvägar för både apotek och vårdcentral finns ofta upprättade. Gemensamma projekt som riktar sig till vissa patient-/kundgrupper genomförs även i vissa fall.

Det finns också större samarbeten där flera apotek och vårdenheter deltar. Den digitala utvecklingen har bidragit till en utveckling där samarbetet också sker via apotekens och vårdgivarnas digitala plattformar som hemsidor och appar. Vårdgivare kan idag också erbjuda sina tjänster på apoteken i mer eller mindre integrerad form med personal från vårdgivaren på plats i lokalen.

Hälso- och sjukvård i Sverige utförs både av offentliga och privata aktörer, både ideellt och affärsmässigt drivna. All verksamhet, inklusive samarbeten mellan olika aktörer behöver dock förhålla sig till de ramar som lagar och andra regelverk sätter. Det finns också etiska riktlinjer och etablerad praxis för de professioner som verkar inom hälso- och sjukvården. För att stödja apoteken i deras samarbeten med vårdgivare har Sveriges Apoteksförening tagit fram detta ramverk. Ramverket omfattar samarbeten som rör enskild patient men inte de avtal som finns mellan regioner och apotekaktörer kring vårdens läkemedelsförsörjning. Ramverket har beslutats av Sveriges Apoteksförenings styrelse och omfattar samtliga medlemmar. Avvikelser mot regelverket hanteras i styrelsen.

Övergripande riktlinjer

Alla samarbeten ska ha som övergripande mål att förbättra hälsan hos patienterna som är föremål för samarbetet.

Alla samarbeten ska ha sin utgångspunkt i Hälso- och sjukvårdslagen, 3 kap. 1 §, om vård på lika villkor, respekt för alla människors lika värde och den enskilda människans värdighet och att den med störst behov ges företräde till vården.

Alla samarbeten som är offentligt finansierade ska också följa Hälso- och sjukvårdslagen, 4 kap. 1 §, och organiseras så att den främjar kostnadseffektivitet.

Alla samarbeten ska innebära att patienten erbjuds vård och apoteksservice på rätt nivå, i rätt tid och – när detta är praktiskt möjligt och medicinskt försvarbart - i enlighet med patientens önskemål.

Alla samarbeten ska respektera de olika yrkesgruppernas kompetens och verksamhetsområden samt bedrivas i enlighet med de regelverk och etiska principer som gäller för legitimerad personal.

Alla samarbeten bör dokumenteras och innan start ska eventuella risker med samarbetet bedömas, och hanteringen av dessa risker ska beskrivas.

Patientens rätt till bra vård och apoteksservice

Rätt vårdnivå

Samarbeten ska sträva efter att underlätta att alla patienter får rätt vård på det mest kostnadseffektiva sättet. Till exempel ska egenvårdsindikationer i så stor utsträckning som möjligt hanteras på apotek.

Rätt personalkategori

Vid samarbete där olika personalkategorier gemensamt erbjuder vård- respektive apotekstjänster ska rätt kompetens möta respektive patient. Det ska också vara tydligt för patienten vilken yrkeskategori man möter på apotek och vad det innebär i form av att det är vård- respektive apotekstjänster.

Hänvisning från apotek till vård

Inom ramen för medicinskt- etiska riktlinjer ska patientens önskemål alltid vara styrande.

Vid hänvisning från ett apotek till vård ska apoteket i första hand ta hänsyn till patientens ordinarie vårdkontakt.

När en samarbetspartner lyfts fram ska det även informeras om att det finns andra alternativ och att det är patienten själv som väljer. Om hänvisningen behöver göras på grund av oklarheter kring en pågående behandling (t.ex. oklarhet i ett recept eller hela läkemedelslistan) ska i första hand hänvisning ske till behandlande läkare.

För att undvika avbrott i en läkemedelsbehandling som beror på utgången eller slutexpedierat recept kan apoteket erbjuda kontakt med annan vårdgivare som en temporär lösning i avvaktan på att patienten kan komma i kontakt med ordinarie vårdgivare. Exempel på sådana situationer är helger och kvällar, då lokal vårdmottagning är stängd.

Hänvisning från vård till apotek

Patientens önskemål om vilket apotek man önskar besöka ska alltid vara styrande.

Information om att det är möjligt att välja vilket apotek man vill för att hämta ut sitt recept ska vara tydligt även i digitala lösningar med integrerad koppling mellan specifik vård- och apoteksaktör.

Kontakt som vanligtvis skulle leda till egenvård på apotek bör i första hand hänvisas till apotek.

Recept ska alltid (om inte särskilda skäl finns) skickas som e-recept till eHälsomyndigheten med möjlighet för samtliga apotek att komma åt.

Gemensam information till patient och kund

Vid alla tjänster som erbjuds via ett samarbete mellan apotek och vård ska det framgå att det är ett samarbete och vilka som deltar.

All information och marknadsföring ska följa de etiska riktlinjer som gäller för respektive bransch.

Förhållande till omvärlden

Följsamhet till lag och andra regelverk

Alla samarbeten ska följa gällande lagar, regler och etiska riktlinjer som gäller för Hälso- och sjukvård i Sverige.

För apoteken gäller följsamhet till den specifika lagstiftning som gäller apoteksverksamhet och God Apotekssed (GPP). Se vidare i referenslistan.

Professionell integritet

Alla samarbeten ska utformas med hänsyn till den professionella integriteten hos de anställda på respektive part och följa de lagar, förordningar och författningar som styr respektive yrkesgrupps/legitimerad personals arbete. T.ex. får inte en apoteksaktör påverka val av behandling/förskrivning i vården och en vårdaktör får inte påverka hur kontroller och rådgivning utförs på apoteken. Ingen av parterna får åsidosätta den roll de har i att kontrollera respektive parts arbete eller underlåta att anmäla missförhållanden som upptäcks.

Offentlig styrning av hälso- och sjukvården

Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) reglerar hur hälso- och sjukvård ska organiseras och bedrivs. Alla samarbeten ska ha sin utgångspunkt i kap. 3, 1 §, i nämnda lag som anger att vård ska ges på lika villkor, med respekt för alla människors lika värde och den enskilda människans värdighet samt att den med störst behov ska ges företräde.

Samarbeten som innebär att samhället helt eller delvis finansierar det som utförs ska följa Hälso- och sjukvårdslagens kap. 4, 1 §, om att verksamheten ska vara organiserad så att den främjar kostnadseffektivitet.

Offentligt finansierade samarbeten ska också ta hänsyn till prioriteringsplattformen som utgår från Människovärdesprincipen, Behovs- och solidaritetsprincipen samt Kostnadseffektivitetsprincipen och som är beslutad av Sveriges riksdag.

Utöver lagstiftningen styrs hälso- och sjukvården i Sverige från det offentliga med avtal mellan beställare och utförare samt instruktioner, råd och riktlinjer från myndigheter. Ett samarbete får inte inkräkta på det offentliga möjligheter att utöva en bra styrning och inte heller på möjligheten till uppföljning.

Ramar för samarbeten

Avtal och överenskommelser

Samtliga samarbeten ska vara överenskomna mellan ansvarig för respektive part där riktlinjerna i detta dokument har beaktats.

Större samarbeten bör dokumenteras skriftligt. I överenskommelsen ska eventuella risker bedömas och det ska beskrivas hur de ska hanteras. Vård och apotek kan även samverka kring frågor som rör enskilda patienter, apotekens och vårdens öppettider, lagertillgänglighet mm. Dessa frågor dokumenteras vanligtvis inte idag om det inte finns ett uttalat behov.

Betalningar för tjänster, t.ex. hyra av lokal eller utrustning, samt köp av produkter och utrustning som görs mellan parterna ska ske till marknadsmässiga priser.

Lagstiftning och övriga regelverk av betydelse

Apoteksverksamhet och farmaceuters yrkesutövning inom apotek och sjukvård regleras genom flera lagar. Övergripande lagar är:

- Läkemedelslagen (SFS 2015:315)
- Lagen om handel med läkemedel (SFS 2009:366)
- Patientsäkerhetslagen (SFS 2010:659)
- Apoteksdatalagen (SFS 2009:367)
- Lagen om läkemedelsförmåner mm (SFS 2002:160)
- Nationella Läkemedelslistan (SFS 2018:1212)

Läkemedelsverket och Tandvårds- och Läkemedelsförmånsverket (TLV) har författningar som reglerar apoteksverksamhet. Socialstyrelsen har författningar rörande legitimationsyrken som Apotekare och Receptarie. Utöver tidigare nämnda myndigheter är även Inspektionen för Vård och Omsorg (IVO), eHälsomyndigheten och Datainspektionen relevanta myndigheter för apoteksverksamhet.

Som komplement till lagstiftningen har Sveriges Apoteksförening i samarbete med Apotekarsocieteten tagit fram *Svensk GPP, God Apotekssed för apotek och sjukvårdsfarmaci i Sverige*. Senaste versionen finns på www.sverigesapoteksforening.se.

Sveriges Apoteksförening har också en Etisk plattform rörande samarbete mellan leverantörer och andra samarbetspartner. I detta ingår i dagsläget inte samarbete kring vård utan rör andra typer av samarbeten – främst kring produkter som apoteken säljer. Senaste versionen finns på www.sverigesapoteksforening.se.

Sveriges Farmaceuter har tagit fram etiska riktlinjer för farmaceuter. Se www.sverigesfarmaceuter.se. Dessa riktlinjer läses med fördel tillsammans med GPP.

För lagstiftning och regelverk kring Hälso- och sjukvård ansvarar de parter som är vårdgivare i de samarbeten som detta ramverk gäller.